

Jak citovat tento příspěvek / How to Cite this Contribution

KRAUS, Josef. Íránské aktivity v Afghánistánu: Konstruktivní nebo destruktivní přístup? *Obrana a strategie: Defence & Strategy*. 2012, roč. 12, č. 2, s. 45-52. ISSN 1802-7199. DOI : 10.3849/1802-7199.12.2012.02.045-052. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/>

Íránské aktivity v Afghánistánu: Konstruktivní nebo destruktivní přístup?

Iranian Activities in Afghanistan: Constructive or Destructive Attitude?

Josef Kraus

Abstrakt

Afghánistán není po jedenácti letech od americké intervence a následné spojenecké snahy o obnovu stále stabilním státem se silnou centrální vládou kontrolující bezpečnost na celém svém území. Mezi hlavní příčiny tohoto stavu patří vměšování zahraničních sil, které v Afghánistánu mají své vlastní partikulární a často navzájem neslučitelné zájmy. Jednou z nejdůležitějších externích sil v zemi je Írán. A právě íránské angažmá je hlavním předmětem tohoto textu. Jeho hlavním cílem je určit a představit hlavní způsoby, jakými Írán v Afghánistánu prosazuje své záměry, a také tyto plány charakterizovat. Důležitou součástí textu je rovněž poznání, jaký efekt íránské aktivity na Afghánistán a jeho státost mají a zda se jedná o pozitivní či spíše negativní přínos.

Abstract

Afghanistan is still not a stable state with strong central government controlling the whole state territory even after eleven years since American intervention and following the pursuit of reconstruction by allied forces. One of the main causes of this situation consists in interferences of foreign powers, which have their own particular and often mutually incompatible interests in Afghanistan. One of the most important external powers in the country is Iran. Therefore, Iranian involvement in Afghanistan is the main topic of this text. The main goal of this article is to identify and interpret major methods of Iranian enforcement of its plans in Afghanistan and also the characterization of those plans. The important issue of this text is also an understanding of effects of Iranian activities in Afghanistan and whether those actions have positive or rather negative contribution.

Klíčová slova

Afghánistán; Írán; bezpečnost; rekonstrukce státu; infiltrace; Tálibán; Herát; Hazáři.

Keywords

Afghanistan; Iran; security; state reconstruction; infiltration; Taliban; Herat; Hazara.

ÚVOD

Írán je v dnešním Afghánistánu velice aktivní, což je důsledkem dlouhé společné historie, výrazné podobnosti jazyků, kulturní blízkosti a provázanosti, v určitých případech shodného náboženství a také značného množství afghánských uprchlíků, kteří do Íránu masivně emigrují od počátku 80. let. Nejen z tohoto důvodu má u svého východního souseda řadu politických, bezpečnostních, ekonomických a ideologických zájmů, které se snaží prosazovat nejrůznějšími způsoby. Cílem tohoto textu je přiblížit čtenáři íránské aktivity v Afghánistánu, charakterizovat jejich cíle a zamyslet se nad otázkou, zda je takové íránské angažmá pozitivním, či naopak negativním faktorem pro Afghánistán jako celek a jeho jednotlivé součásti. Přestože většina informací v textu pochází z otevřených zdrojů, pomocí terénního výzkumu, díky dlouhodobému zájmu autora o tuto oblast a získáním kontaktů na insidery íránské a afghánské politiky bylo možné článek doplnit o exkluzivní data, která pomohou odkrýt i zákoutí, provázanosti a kontext íránsko-afghánských vztahů, jež by jinak zůstaly nezasvěcenému zájemci skryty.

ZÁKLADY ÍRÁNSKÉHO VLIVU V AFGHÁNISTÁNU

Írán, v době existence perské říše, po dlouhou dobu kontroloval především západní území současného Afghánistánu, a to již od počátku 16. století za dynastie Safijovců a rovněž během vlády dynastie Kadžárovců v 18. století. Vlivem toho došlo k silnému pronikání perského vlivu do oblasti, což se pojilo jednak s náboženstvím, neboť Hazáři obývající západ země jsou v drtivé většině šiité, jednak s jazykem. Hazáři, Tádžici a další etnika hovoří jazykem *darí*. Vychází ze stejného základu v podobě staré perštiny jako moderní perština zvaná *fársí*. Podobnost obou jazyků je přitom značná, rozdíl spočívá v přízvuku, určitých gramatických jevech a některých slovech, obratech a frázích, nicméně jazyky jsou vzdálenější než čeština a slovenština. Společná historie, kulturní zvyklosti, náboženství a především jazyk umožňují velice úzké propojení a komunikaci mezi současným Íránem a Afghánistánem, resp. částmi íránské kultury blízkými. Významným pojítkem obou zemí jsou také afghánští utečenci, kteří do Íránu masivně proudí od 80. let 20. století v reakci na sovětskou intervenci a následnou občanskou válku ve své vlasti. Íránem za posledních třicet let prošlo několik milionů Afghánců, kteří jsou internováni v utečeneckých táborech na východě země a představují nemalou pracovní sílu po celém Íránu. Podle oficiálních statistik v Íránu v současnosti stále pobývá na milion afghánských registrovaných uprchlíků,¹ ovšem reálný počet Afghánců je podle různých odhadů až dvojnásobný. To je dáno především jejich ilegálním pohybem po zemi a na tamním pracovním trhu; Afghánci (zvláště ti, kteří zde pobývají ilegálně) poskytují velice levnou pracovní sílu. Po americké intervenci a pádu tálibánského režimu v Afghánistánu v roce 2001 se značná část Afghánců začala vracet zpět do své původní vlasti, přičemž i nadále udržovali osobní a obchodní styky se svými krajanly v Íránu nebo samotnými Íránci. Tito repatrianti se tak stali hlavním motorem íránsko-afghánské spolupráce a obchodu a do určité míry také nástrojem Teheránu.

Intervence současného íránského režimu v Afghánistánu lze vnímat již od 80. let, kdy Islámská republika podporovala protitálibánský odboj a nábožensky a etnicky blízké menšiny proti sunnitskému radikalismu. Napětí mezi oběma státy, které tím vzniklo, kulminovalo v roce 1998, kdy po dobytí města Mazár-e Šaríf na severu Afghánistánu Tálibánem došlo k zavraždění několika íránských diplomatů. Na to Írán reagoval masivním vojenským cvičením (až čtvrt milionů vojáků) v blízkosti afghánských hranic a situace se dostala téměř až do stavu války mezi oběma zeměmi.² Po spojenecké invazi z roku 2001 Írán zachoval své kontakty na řadu ozbrojených skupin, a dokonce začal podporovat další a nově

¹ The UN Refugee Agency. Islamic Republic of Iran: 2012 UNHCR country operations profile - Islamic Republic of Iran [online]. 2012 [cit. 2012-10-09]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486f96>

² CNN World. *Iran army forces parade near Afghan border* [online]. 1. 11. 1998 [cit. 2012-10-09]. Dostupné z: http://articles.cnn.com/1998-11-01/world/9811_01_iran.wargames_1_afghan-border-official-iranian-news-agency-afghan-taliban?_s=PM:WORLD

se vytvářející. Tato strategie jednak slouží Íránu k udržení vlivu v Afghánistánu, jednak jako páka proti Spojeným státům. Írán je dlouhodobě frustrován americkou vojenskou přítomností na západ (Irák) i na východ (Afghánistán) od svých hranic. Kvůli strachu, že by proamerický Afghánistán mohl poskytovat své území Američanům i nadále, začal Írán uplatňovat strategii podpory prakticky všech významných protiamerických ozbrojených skupin v Afghánistánu. Přestože etnický a náboženský aspekt stále hraje důležitou roli v íránské podpoře, není tím nejdůležitějším. Írán je tak podle americké zprávy o terorismu ochotný poskytovat zbraně, munici a další vojenské vybavení sunnitsky radikálním Paštúnům z Tálibánu, tedy vlastním bývalým nepřátelům.³

Nejdůležitějším druhem podpory protiamerických bojovníků ze strany Íránu jsou primárně dodávky zbraní a financí. Dostat vojenský a další materiál do země je mnohem snazší než přepravovat instruktory pro výcvik či dodávat přímo vlastní bojovníky. Írán je od 90. let v mezinárodní politice značně pragmatický stát, navíc ochotný aktuálně sponzorovat kohokoli, kdo chce napadát Američany a prokáže alespoň základní respekt vůči Islámské republice. Tito příjemci jsou na druhou stranu pragmatičtí také a loajalita mnoha z nich pravděpodobně skončí odchodem amerických vojáků z Afghánistánu. To je případ především Tálibánu a na něj napojených skupin. Přestože jeho hlavním podporovatelem je dlouhodobý spojenec v podobě Pákistánu a jeho tajné služby ISI (Inter-Service Intelligence), která toto hnutí fakticky spoluvytvářela, Írán se snaží vykompenzovat pákistánský vliv na pašúnskou komunitu v Afghánistánu. Existuje mnoho zpráv o íránských dodávkách zbraní do Afghánistánu díky nejrůznějším záchytům a získání sériových čísel ze zbraní a doplňků, které prokázaly jejich výrobu v Íránu.⁴ Přesto dodávky zbraní Tálibánu nejsou tak objemné jako v případě dodávek pro jiné (etnicky a nábožensky bližší) skupiny. Je to dáno primárně logistickými problémy, které vznikají při nutnosti transportovat zboží přes celé území Afghánistánů do oblastí, které Tálibán ovládá. Mnohem vhodnější trasa pro zásobení Tálibánu vede přímo z Pákistánu, což ještě ulehčuje silné vzájemné vazby a etnická totožnost Paštúnů na obou stranách hranice. Íránská „ostrážitost“ vůči zásobování Tálibánu je také způsobena tím, že sám Írán nechce, aby se Tálibán stal opět nejsilnější a nejlépe vybavenou skupinou v Afghánistánu. Z hlediska íránské pozice se jeví nejvhodnější udržovat sílu Tálibánu jen do takové úrovně, aby byl schopen účinně oslabovat americkou pozici v zemi, ovšem rozhodně není v íránském zájmu znovunastolení tálibánského režimu. Na základě této logiky se dá předpokládat, že po stažení západních vojsk z Afghánistánu dojde k přerušení íránské podpory sunnitským Paštúnům, a naopak tato podpora bude ještě více zaměřena na jiné, preferovanější síly v zemi.

Obdobné to je i v případě podpory Gulbuddína Hekmatjára⁵, který má historicky dobré vztahy s Íránem. Hekmatjár v roce 1997 prchl před Tálibánem právě do sousedního Íránu, kde získal v Teheránu rezidenci a bezpečné útočiště. Íránská vláda jej od té doby vnímá jako „užitečného Paštúna“, který se v roce 2002 vrátil do své domoviny a stal se z něj opoziční bojovník vyhlášený vládou Spojených států za globálního teroristu.⁶ Jeho skupina je významným příjemcem íránské podpory, ale stejně jako Tálibán i Hekmatjár je pragmatický hráč, více propákistánsky orientovaný a

³ Country Reports on Terrorism 2011. *U.S. Department of State* [online]. United States Department of State Publication, April 2012 [cit. 2012-10-09]. Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/195768.pdf>

⁴ Srov. NORTON-TAYLOR, Richard a Julian BORGER. British special forces seize Iranian rockets in Afghanistan. *The Guardian* [online]. 9. 3. 2011 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/09/iranian-rockets-afghanistan-taliban-nimruz>, Channel4. *Iran supplies weapons to Taliban* [online]. 18. 3. 2010 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://www.channel4.com/news/iran-supplies-weapons-to-taliban>, GORDON, MICHAEL. The New York Times. *U.S. Says Iranian Arms Seized in Afghanistan* [online]. 18. 4. 2007 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/04/18/world/middleeast/18military.html?_r=0 a další.

⁵ Gulbuddín Hekmatjár je etnický Paštún, který založil a vedl militantní organizaci a politickou stranu Hezb-e Islámi, angažoval se ve válce proti Sovětům. Během občanské války posiloval své pozice za pomoci tvrdého násilí a teroru a při nástupu Tálibánu k moci emigroval, aby se po spojenecké invazi opět vrátil do země a započal válku proti Spojeným státům a jimi nainstalovanému režimu v Kábulu.

⁶ TAHIR, Muhammad. Gulbuddín Hekmatyar's Return to the Afghan Insurgency. *Terrorism Monitor Volume* [online]. 29. 5. 2008, roč. 6, č. 11 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: [http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=4951&tx_ttnews\[backPid\]=167&no_cache=1](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=4951&tx_ttnews[backPid]=167&no_cache=1)

umístěný dále od afghánsko-iránských hranic. Jeho pozice a aktivity mnohem více závisí na dotacích z Pákistánu než z Íránu a také u něj se dá předpokládat, že po odchodu amerických vojsk ze země jeho spolupráce s Íránem výrazně poklesne. Hekmatjár s Íránem spolupracuje na dodávkách zbraní, munice a dalšího vojenského vybavení, ovšem na rozdíl od jiných afghánských warlordů neparticipuje na obchodu s drogami.⁷

Mnoho dalších skupin, sítí a jednotlivců v Afghánistánu je podporováno Íránem. Jde především o tádzickou a hazárskou komunitu, a to vzhledem k náboženské a etnické blízkosti. Největší vliv má Írán dlouhodobě v provincii Herát (viz níže), ale lze jej pozorovat i v afghánském mocenském centru v Kábulu. Írán si zajišťuje loajalitu a spolupráci vysokých vládních úředníků a volených představitelů především finančními stimuly. Např. zaměstnanci kanceláře afghánského prezidenta v Kábulu údajně získávají až 500 000 eur čtvrtletně z iránských zdrojů. Tento finanční kanál samozřejmě ovlivňuje (ať už přímo či nepřímo) samotného prezidenta v jeho rozhodování a přístupu.⁸ Další kanál iránského vlivu v zemi představoval jeden z největších iránských spojenců Burhánuddin Rabbání, etnický Tádžik, bývalý afghánský prezident, bojovník proti Tálibánu a častý návštěvník Íránu. Disponoval silnými vazbami na iránský režim a jeho kancelář v centru Teheránu byla placena, a dokonce chráněna iránskou vládou. Jeho zavraždění minulý rok způsobilo v Teheránu doslova paniku ve vládnoucích kruzích a znamenalo citelnou ztrátu pro vliv Íránu v Afghánistánu. Z toho důvodu se množí spekulace, že Rabbáního smrt byla produktem iránsko-pákistánského soupeření o vliv v Afghánistánu.⁹

Jinými vlivnými příjemci iránských peněz a důležitými iránskými spojenci v afghánské politice jsou Ismaíl Khán, Mohammad Mohaqiq, Sajíd Hosejn Anwarí, Daud Sabá či Mohammad Asíf Mohsení. Ismaíl Khán je v současnosti asi nejdůležitějším spojencem Íránu v Afghánistánu. Tento etnický Tádžik a bývalý velitel protitálibánského Severního společenství dlouhodobě požívá iránskou podporu. Je to hlavní warlord v provincii Herát a současně ministr vody a energie v Kábulu. Bývá také často přezdíván iránským prezidentem v Afghánistánu pro svou silnou orientaci na afghánského západního souseda.¹⁰ Dá se předpokládat, že právě Khán by byl tím nejdůležitějším mužem pro Írán v Afghánistánu po americkém stažení a vzájemná kooperace obou subjektů by byla jen prohloubena. Mohammad Mohaqiq je současný poslanec v Afghánistánu a zakladatel a předseda Strany lidové islámské jednoty Afghánistánu (People's Islamic Unity Party of Afghanistan). Je neoficiálním vedoucím Hazárů a jako takový je velice blízký Íránu. Během jeho viceprezidentování zastupoval výrazně zájmy Íránu (za což inkasoval značné prostředky z iránských účtů), což bylo také jedním z důvodů napětí mezi ním a prezidentem Karzáím.¹¹ Sajíd Hosejn Anwarí je šíitský Hazár, současný poslanec a bývalý guvernér provincie Herát. Jeho vazby na Írán vznikly již během občanské války, kdy byl velitelem Severního společenství. Jako guvernér Herátu v letech 2005 až 2008¹² se stal důležitým nástrojem iránských aktivit v provincii i ve zbytku země. Umožnil dlouhé řadě iránských společností obchodovat a investovat v Herátu. To se ostatně týká i Dauda Sabá, následovníka Anwarího na pozici guvernéra Herátu. Jedná se o důležitého spojence Teheránu, který s ním plně spolupracuje a obchoduje

⁷ Rozhovor autora s afghánským emigrantem pašúnského původu s úzkými vazbami na současný režim v Kábulu. Rozhovor proběhl v dubnu 2012 ve Vídni. Z bezpečnostních důvodů a kvůli slibu autora zachovat anonymitu dotazovaného zde budou uvedeny pouze jeho iniciály H. S., jakkoli je autorovi textu známa jeho celá totožnost i jeho vazby a vztah k současné afghánské politice.

⁸ Rozhovor s H. S., Vídeň, duben 2012

⁹ Rozhovor autora s bývalým členem iránských Revolučních gard. Rozhovor proběhl v srpnu 2012 v Teheránu. Z bezpečnostních důvodů a kvůli slibu autora zachovat anonymitu dotazovaného zde budou uvedeny pouze jeho iniciály M. N., jakkoli je autorovi textu známa jeho celá totožnost, jeho bývalá pozice v Revolučních gardách a jeho současná pozice obchodníka na afghánském trhu.

¹⁰ JOHNSON, Thomas. Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence. Strategic Insights [online]. July 2004, III, č. 7 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://hawk.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/34033/ichaptersection_singledocument/40df6437-bda6-40bb-9d07-0fc5cb4a2161/en/johnsonJul04.pdf

¹¹ Rozhovor s H. S.

¹² Více viz Who is Who in Afghanistan: Afghan Biographies. Anwarí, Hussein Sayed [online]. 2009, 23. 7. 2012 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://www.afghan-bios.info/index.php?option=com_afghanbios&id=186&task=view&total=2610&start=252&Itemid=2

s íránskými společnostmi. Z toho méně materiálního světa je pak důležitým íránským želízem v afghánském ohni Mohammad Asíf Mohsení, tádzický šiitský ajatolláh, který je i přes rozepře s Chomejním v 80. letech kvůli své konzervativně šiitské orientaci klíčovou proíránskou náboženskou autoritou.¹³

Jak bylo možné poznat z výše uvedeného, největší íránský zájem v Afghánistánu se geograficky soustředí do provincie Herát. Ta je velice úzce propojena s Íránem (historicky, etnicky, jazykově, nábožensky) a mnoho Íránců ji dodnes považuje za historickou součást Íránu, která byla na nějaký čas násilně přičleněna k Afghánistánu.¹⁴ Obyvatelé Herátu mluví moderní perštinou – fársí, jejíž forma je téměř identická s běžnou mluvou kdekoli v Íránu, čímž se odlišuje od zbytku země, neboť darí je v mnohém jiné a dál od moderní perštiny. Blízkost provincie Herát s íránskou provincií Chorásán je také způsobena stoletými migrace, usazování a obchodu mezi oběma lokalitami. Lidé z Herátu často v Íránu studují, pracují, podnikají, zakládají v íránském Mašhádu rodiny a získané peníze posílají ostatním příbuzným do Afghánistánu. Herát bývá obecně považován za jednu z nejdemokratičtějších, nejliberálnějších a nejvhodnějších provincií pro život v celém Afghánistánu. Írán zde má značný vliv prostřednictvím transferu peněz a přímých či nepřímých investic. Írán fakticky staví školy, mešity, nemocnice a administrativní budovy. Finance dodává Teherán a projekty řídí a realizují afghánští inženýři, kteří vystudovali na íránských technických univerzitách.¹⁵ Írán také investuje do dopravní infrastruktury, přestože ne tak hojně jako USA, Pákistán či Indie. Írán rozvíjí afghánskou silniční síť, např. trasu z Eslám Qal'eh na íránských hranicích do města Herát, silniční tahy směřující na jih do důležitého íránského přístavu Čábahár a také směrem na sever zajišťující spojení Íránu s Turkmenistánem a především s Uzbekistánem a Tádžikistánem přes afghánské území. Investuje rovněž do rozvoje železnic, např. trať Chawáf-Herát. Železniční propojení Afghánistánu a Íránu slibuje dopravní tepnu sahající až k Perskému zálivu a také napojení na evropský, ruský a středoasijský železniční systém, to vše pod kontrolou Teheránu.¹⁶ Kromě přímých investic do infrastruktury a její stavby Írán do Afghánistánu exportuje velké množství stavebního materiálu. V provincii Herát je prakticky výhradním dodavatelem asfaltu. Díky tomu má nejen značný podíl na rozvoji infrastruktury, ale také disponuje nemalou kontrolou nad jejím plánováním a realizací.

Export jakéhokoli zboží obecně je v případě Íránu velice důležitý. Bez Íránu by v Herátu a dalších místech nebyl dostatek spotřebního zboží, energie, strojů a ani potravin a humanitárních zásob. Írán sem dováží hojně automobily (z produkce íránské automobilky Iran Chodró – zejména populární Peykan, a také automobilky SAIPA), dále benzín i diesel, potraviny a medikamenty. Díky těmto dodávkám je Írán v Herátu velice populární. Ještě oblíbenější je u místní vlády, starostů a lokálních stařešinů, které pravidelně zásobuje finančními prostředky, čímž si získává jejich loajalitu a příležitost pro vlastní investice v zemi. Jiným nástrojem působení Íránu v zemi jsou konzuláty. Jejich hlavním oficiálním účelem je vydávání viz běžným Afgháncům i obchodníkům. To ovšem vzhledem ke kombinaci značné fluktuace lidí z jednoho státu do druhého a silné propustnosti hranic není příliš využívanou službou, resp. oficiální vydání viz značně zaostává za neoficiálním udělováním na základě úplatku nebo zcela ilegálním překračováním hranice bez jakéhokoli úředního povolení. Mnohem důležitější úlohou íránských konzulátů v Afghánistánu (především v provinciích Herát a Nímróz) je sběr informací. Íránské konzuláty a velvyslanectví po celém světě fungují jako centra zpravodajské činnosti, stejně tomu tak je i v Afghánistánu. Slouží také jako střediska pro řízení, dohled a koordinaci obchodních aktivit íránských Revolučních gard v Afghánistánu. Důležité a výnosné obchody, stejně jako íránské vládní kontrakty a investice jsou převážně v gardistických rukou. Jiným íránským zdrojem vlivu jsou náboženské nadace. Dvě největší *Bonyad-e Shahid* a *Bonyad-e Mostazafan*¹⁷ jsou

¹³ Rozhovor s H. S.

¹⁴ Rozhovory autora na toto téma s Íránci v Teheránu, Esfahánu, Širazu a Jazdu v letech 2009 a 2012.

¹⁵ Rozhovor s H. S.

¹⁶ MALEKI, Abbas. Iran. In: STARR, Frederick (ed.). The New Silk Roads: Transport and Trade in Greater Central Asia. Washington D.C.: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2007, s. 185-189. ISBN 91-85473-35-9

¹⁷ Celým názvem Bonyád-e Šahíd (Nadace mučedníků) a Bonyád-e Džanbazan va Mostaz'afan (Nadace postižených a utlačovaných).

v Afghánistánu pochopitelně aktivní také. Přímo či nepřímo se podílejí na investicích do infrastruktury, dodávkách stavebního materiálu či energie. Jsou napojeny na místní obchodníky, kteří vytvářejí nové obchodní společnosti s názvem a vlastnickou strukturou naprosto nezávislou na iránských nadacích, takže prokázat jejich propojení či účast iránských nadací na obchodu je velice obtížné. Takto především v Herátu a dalších provinciích působí stovky společností participujících na vládních (afghánských i iránských) kontraktech, které jsou de facto řízeny iránskými nadacemi.¹⁸

Důležitou oblastí, v níž Írán dlouhodobě v Afghánistánu posiluje svůj vliv, je náboženství. Hlavní iránskou náboženskou organizací působící v Afghánistánu je *Komiteh Emdád Emám Chomejní* (Výbor pro podporu imáma Chomejního), který finančně podporuje šíitské souvěrce v mnoha zemích světa, kteří jsou ochotni být loajální vůči Teheránu (resp. Qómu).¹⁹ Výbor z vlastních prostředků financuje kulturní a náboženské aktivity v Afghánistánu, jako je podpora oslav svátku Ášúra,²⁰ stavba šíitských mešit či duchovních škol a kulturních center, výuka fársí a arabštiny nebo tisk a distribuce Koránu. V takto postavených mešitách a školách sice vyučují afghánští duchovní, ti ale bývají sami vzděláni v iránských centrech v Qómu či Mašhádu, čímž slouží jako prodloužená ruka iránských duchovních v Afghánistánu.²¹

ZÁVĚR

Íránský přístup vůči svému východnímu sousedovi tak má několik dimenzí, přičemž ve všech je obsažen společný jmenovatel v podobě hájení iránských národních zájmů. Z bezpečnostního hlediska iránské aktivity směřují především k podkopávání americké vojenské síly v zemi, kterou režim v Teheránu (nutno dodat že oprávněně) považuje za nemalou bezpečnostní hrozbu. Podle hesla, že nepřítel mého nepřítele je můj přítel, dokáže Írán podporovat i své nábožensko-ideologické protivníky zosobněné sunnitskými radikály, třebaže s jistou rezervou. Větší důraz spíše klade na etnický a nábožensky blízké komunity, u kterých může předpokládat spolupráci i po odchodu amerických vojenských sil, zatímco z propákistánských sunnitů se v takovém okamžiku opět stanou silní rivalové. Íránský vliv se z geografického hlediska soustřeďuje především na oblast provincie Herát, přestože se prostřednictvím několika silných spojenců dokáže prosadit i na centrální úrovni v Kábulu. Svě spojence mezi afghánskými politiky získává nejen na základě etnicity, ideologie a náboženství, užívá však rovněž mnohem pragmatičtější prostředky, a sice peníze. Finance hrají důležitou roli také v případě investic a vzájemného obchodu s blízkými (geograficky, etnický i ideologicky) provinciemi, kde Írán dlouhodobě dominuje ve stimulaci ekonomického, intelektuálního a duchovního růstu tamního obyvatelstva, které si tím silně zavazuje a posiluje jeho loajalitu vůči sobě na úkor vzdáleného a neefektivního centra v Kábulu. Pro Írán je Afghánistán také velice důležitý z ekonomického a politického hlediska pro přístup ke státům Střední Asie – Turkmenistánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu. V dlouhodobějším horizontu pak afghánské území může posloužit pro transport energie směrem do Číny, která je důležitým odběratelem iránského zemního plynu a ropy.

Úspěšnost Islámské republiky v ekonomické a politické expanzi na východ je ale stále nejistá. Podle Abbase Malekiho²² závisí především na iránské domácí situaci, která rozhodne o úspěchu či selhání v politice vůči státům Střední Asie a Afghánistánu. Přestože to podle něj není nutné zveličovat, nelze upřít iránský přínos ekonomickému vývoji a politické stabilitě regionu, přičemž se tyto pozitivní dopady dají očekávat i v budoucnu. V hospodářském rozvoji Afghánistánu a jeho severních sousedů hrají ale iránské aktivity spíše menší roli, což je způsobeno zčásti slabostí vlastní iránské ekonomiky

¹⁸ Rozhovor s M. N.

¹⁹ Více viz <http://www.emdad.ir/>

²⁰ Jeden z nejdůležitějších svátků šíitského islámu, kterým si věřící připomíná mučednickou smrt imáma Husajna v bitvě u Karbalá.

²¹ MAJIDYAR, Ahmad a Ali ALFONEH. Iranian Influence in Afghanistan: Imam Khomeini Relief Committee.

Middle Eastern Outlook [online]. 2010, č. 4 [cit. 2012-10-14]. Dostupné z:

<http://www.aei.org/files/2010/07/27/No-4-Middle-Eastern-Outlook-g.pdf>

²² MALEKI, Abbas, ref. 16, s. 190–191

(prodávající v roce 2012 skutečně krušné časy) a zčásti nezkušeností íránských obchodních společností s investicemi v zahraničních projektech. Z hlediska obyvatel západních provincií Afghánistánu jistě íránské angažmá přináší řadu benefitů, které centrální vláda v Kábulu není schopna zabezpečit. To ale na druhé straně znamená silně negativní faktor pro stabilitu Afghánistánu jako celku, neboť jeho centrální vedení je značně oslabeno vměšováním zahraniční mocnosti, která na jednu stranu dodává tolik cenné finance, na stranu druhou ale zcela disproporčně působí na vybrané regiony a sleduje své vlastní pragmatické cíle. Přičteme-li k tomu íránské angažmá v podpoře protiamerických a protikábulských militantů, představuje Írán bezesporu minimálně kontroverzní až negativní prvek v budování afghánského státu tak, jak si představují západní spojenci.

